

Egy lista 1941-ből – de honnan és kinek? ^[1]

Adalék a M. kir. Külügyminisztérium elhárító szerepéhez a II. világháború éveiben

Az alábbiakban közölt forrás „csak” egy névsor, amelyben az akkor a hitleri Németországhoz tartozó Pozsonyligetfalu (ma Pozsony V. kerülete) „gyanus” magyar anyanyelvű lakóinak neve olvasható.

A Gestapó különösen érdekelte, hogy a megszállt területeken élők milyen korábban működött pártokkal, mozgalmakkal szimpatizáltak. Az is feltételezhető, hogy a listát a magyar fél kérte az ottani magyarok politikai irányultságáról azért, mert sok magyar szeretett volna hazatérni Magyarországra, s ezáltal a nem kívánatos elemeket könnyebben lehetett megszűrni.

Bevezetés

Közfelismerésbe menő az a kijelentés, hogy az egyes országok külügyminisztériumai és diplomáciai kirendeltségei - legyenek azok a (nagy)követségek vagy csak a konzulátusok - egyben az adott ország hírszerzésének is központjai. S az már a dolgok természetes folyása, hogy az így beszerzett információk egy részét az ország elhárítása is hasznosítani tudta/tudja.

A magyar történelemben, különösen a 19-20. században azonban a hírszerzés és az elhárítás egy sajátos területen szorosan összekapcsolódott egymással. Ez pedig a külföldön élő magyarok figyelése, valamint róluk minden létező információ összegyűjtése volt. A mindenkor magyar államot élénken érdekelték az egyes magyar emigrációk személyi összetétele és szervezeteik épp úgy, mint az emigráns magyar politikusok tevékenysége, kapcsolati hálója, levelezése stb. Kutatásaink során bizonyosságot nyert az is, hogy ezt a feladatot a Horthy korszakban jórészt a M. kir. Külügyminisztérium V. politikai osztálya látta el, amelynek állományában így detektíveket is találunk, nem csak karrierdiplomatákat .

Ez a fajta felderítő és egyben elhárító munka 1938, ill. a II. világháború kitörése után még intenzívebbé vált. Ennek okát nem csak magában a háborúban kell keresnünk, hanem abban is, hogy 1938-1941 között a trianoni Magyarország területe négy alkalommal is bővült (1938: I. bécsi döntés; 1939: bevonulás Kárpátaljára; 1940: II. bécsi döntés; 1941: Vendvidék, Muraköz, Bácska visszavétele). Látnunk kell, hogy nem csak az okozott komoly problémát a korabeli magyar államvédelemnek, hogy a visszatért területek többségében erőteljesek voltak azok a nemzetiségek - és ez által az ő nemzetiségi mozgalmaik is -, amelyek a korábban a többséget alkották. Legalább ennyire gyanúsak voltak a visszatért területek magyar lakosai is: ki tudja ki és hogyan kollaborált a megszálló románokkal, szerbekkel, csehekkel? - tették fel a kérdést Budapesten... Arra, hogy volt szűrés - mégpedig központilag szervezett -, csak sporadikus nyomok állnak a rendelkezésünkre. Ilyen volt a 2300/1939 sz. ME. alapján felállított Felvidéki Igazoló Bizottság néhány megmaradt jelentése, amelyek fókuszában elsősorban az állami alkalmazottak, illetve a közigazgatásban dolgozók álltak .

Az alábbiakban szó szerint közölt forrás azonban nem belügyi vonalon keletkezett, hanem a M. kir. Külügyminisztérium iratanyagában található K-65-1941-II sz. alatt. Ha úgy tetszik, akkor forrásunk „csak” egy névsor - nem ismert, hanem „csak” ún. „kisemberek” neveivel -, mégis számos kérdést felvet a kutatásban. Egyik, hogy a listán csak Pozsonyligetfalu magyar anyanyelvű lakóinak neve olvasható. Tudható, hogy a trianoni békepaktumig Magyarországhoz tartozó Pozsonyligetfalu 1930-ig német többségű település volt, a magyarok száma és aránya pedig mindig is alacsony volt. A települést Csehszlovákia feldarabolása után - tekintettel stratégiai fontosságára - a Nagynémet Birodalomhoz csatolták. A háború után a település visszakerült csehszlovák fennhatóság alá, s a benesi dekrétumokban foglaltak alapján, 1945-1946-ban a falu német és magyar lakosságának egy részét kitelepítették. A kitepülés háború utáni sorsa más szempontból is tipikusnak mondható: 1946 után Pozsonyhoz csatolták, s így az egykori Pozsonyligetfalu lett a szlovák főváros V. kerülete.

Szempontról tehát mindez azért érdekes, mert 1941-ben - vagyis az alábbiakban közölt forrásunk keletkezésekor - a Nagynémet Birodalomhoz tartozott a település. Teljesen logikus a feltételezés, hogy a német rendészeti és biztonsági szervezet, de ezeken belül is vélelmezhetően elsősorban a Gestapó [Geheime Staatspolizei = Titkos Államrendőrség] különösen érdekelte, hogy a megszállt területeken élők milyen korábban működött pártokkal, mozgalmakkal szimpatizáltak. Az sem írható a véletlen számlájára, hogy a baloldali (legyen az szociáldemokrata vagy éppen kommunista) pártok és mozgalmak különösen az érdeklődésük homlokterében álltak. Itt jegyezzük meg, hogy a két világháború közötti Csehszlovákiában a demokrácia keretébe nemcsak a szociáldemokrata, hanem a kommunista párt legális léte és működése is belefért, hasonlóan a különféle etnikai alapon szerveződő pártokéhoz.

Sajnos forrásunk nem ad választ arra az alapvető kérdésre, hogy a német rendészeti és biztonsági szervek pontosan honnan vették a névsorokat, de feltételezhetjük, hogy a csehszlovákiai bevonuláskor a pártok irattárát is azonnal lefoglalták, benne a tagnyilvántartásokkal. Szintén érdekes kérdés, s a forrásokból nem derül ki, hogy a listát a magyar fél kérte, vagy pedig a németek adták át. Tekintettel Pozsonyligetfalu speciális helyzetére (volt csehszlovákiai település, amit a németek a Nagynémet Birodalomhoz csatoltak), könnyen lehet, hogy a magyar fél kért kimutatást, vagy legalábbis információkat az ottani magyarok politikai irányultságáról. Ennek hátterében az is állhatott, hogy amint arra forrásunk első mondata is utal, sok magyar és/vagy magyar állampolgár szeretett volna vissza/hazatérni Magyarországra a '30-as évek végén, de különösen az Anschluss és a háború kitörése után. Ebben tudtak - ha akartak - a különböző magyar diplomáciai képviselők segítségét nyújtani, s éppen ezért logikus volt, hogy a nem kívánatos elemeket is ott - lenne adott esetben a - legegyszerűbb megszűrni.

Tekintettel a források sporadikus és hiányos voltára, jelenleg nincs arra vonatkozóan konkrét adatunk, hogy a listán szereplő mintegy 58 személy neve - ami körülbelül a pozsonyligetfalusi magyar lakosság hozzávetőleg 10%-a volt - más belügyi, vagy külügyminisztériumi nyilvántartásban is előfordult volna .

Forrás

Lista pozsonyligetfalusi magyarok pártállásáról

1941. szeptember

Szigorúan bizalmas!

8688/10. Ny	Budapest, 1941. szeptember
1941	Tárgy: Pozsonyligetfalusi magyar nemzetiségű személyek visszahonosítása

Amennyiben ott az alábbi felsorolt személyek közül bármelyike vízum- vagy útlevelekérelmet terjesztene elő, kérelmük döntés végett hozzám felterjesztendő.

Kommunista Párt. XII.

1. Sukovics József	munkás	Állomás u. 6
2. Kőházy Eufén	"	Prokop u. 24
3. Nagy János	"	Óliget, Amundsen u.

4. Varga Mária " Óliget, Dvorák u. 73.
5. Egucor Ignác " Denis u. 11
6. Tóth József szabó Vajanski u. 17.
7. Dudás Mátyás munkás Hus u.
8. Száraz József " Machar u.
9. Margenten Józsefné " Május 1. u.
10. Deák Ferenc " Palacky u.
11. Egri Zsigmond " Óliget, Amundsen u.
12. Razgyel Lajos " Stur u. 13.
13. Majtán Gizella " Machár u.
14. Borsányi Márton " Május 1. u.
15. Ajjsek István " Machár u.
16. Varga Miklós ács Május 1. u.
17. sen. Etmár Ferenc munkás Óliget, Dvorák u.
18. Domonkos István " Óliget, Amundsen u.

C. SI. Nemzeti szocialista párt, XIII. /Benes

Címkek:

I. Bécsi Döntés ^[2]

II. Bécsi Döntés ^[3]

bevonulás Kárpátaljára ^[4]

Muraköz, Bácska visszavétele ^[5]

Pozsonyigetfalu ^[6]

Gestapo ^[7]

Kiadás: 10. évfolyam (2010) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/egy_lista_1941bol__de_honnan_es_kinek.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/egy_lista_1941bol__de_honnan_es_kinek.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/i-becsi-dontes>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ii-becsi-dontes>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/bevonulas-karpataljara>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/murakoz-bacska-visszavetele>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/pozsonyigetfalu>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gestapo>